

Ks. Franciszek DRĄCZKOWSKI, *Sakramentologia patrystyczna w zarysie*, Bernardinum, Pelplin 2014, ss. 199.

Sakramentologia nie jest jedynie czysto teoretyczną dziedziną teologii zajmującą się abstrakcyjnymi analizami Bożego działania w znakach liturgicznych, lecz znajduje najbardziej bezpośrednie przełożenie na codzienne życie każdego chrześcijanina. Przyjmowanie sakramentów świętych, będące przecież integralną częścią życia religijnego oraz świadectwem żywego związku człowieka z Chrystusem i Kościołem, domaga się bowiem podejmowania próby zrozumienia tajemnic tych świętych znaków, które wprowadzają chrześcijanina w życie Boga. Tutaj zatem praktyka życia chrześcijańskiego spotyka się refleksją teologiczną, która próbuje nie tylko zgłębić działanie Boga w sakramentach, lecz także wyjaśnić miejsce, jakie zajmuje w nich człowiek.

Tak rozumiana sakramentologia zajmowała poczesne miejsce w nauczaniu Ojców Kościoła, którzy usiłowali zarówno coraz lepiej zrozumieć sprawowane przez siebie misteria, jak również wprowadzić w te tajemnice wiary podległych swej pasterskiej pieczy chrześcijan. Dlatego też teologiczna refleksja dotycząca świętych sakramentów Kościoła nie tylko wypływa ze źródła myśli patrystycznej, lecz także powinna do niej ciągle wracać szukając w niej inspiracji do własnego rozwoju. Z tego powodu rzeczą pożyteczną jest nie tylko to, by współczesna sakramentologia czerpała obficie z myśli Ojców Kościoła, ale również to, by badanie antyku chrześcijańskiego, zwłaszcza w pod kątem patrystycznej wizji życia sakramentalnego chrześcijanina, było nieustannie pogłębiane, zaś bogactwo myśli Ojców Kościoła udostępniane możliwie szerokiemu gronu odbiorców.

Zadanie to stara się zrealizować prezentowana książka ks. prof. dr. hab. Franciszka Drączkowskiego. Autor podjął się w niej niezwykle trudnego zadania, by w krótkiej formie odkryć przed czytelnikiem bogactwo myśli Ojców Kościoła odnośnie do sakramentów świętych, uwzględniając szeroki zakres materiału zarówno pod względem czasowym (I-VIII w.), jak i kulturowym (teologia wschodnich i zachodnich Ojców, który reprezentują różne tradycje doktrynalne i liturgiczne). Już na wstępie (s. 8) ks. Drączkowski ukazuje cel swego opracowania, którym jest przybliżenie sakramentologii patrystycznej nie tylko wąskiemu gronu specjalistów, lecz przede wszystkim studentom teologii, duszpasterzom i wszystkim wiernym zainteresowanym podejmowanym

tematem. Choć więc jest to książka o charakterze raczej popularno-naukowym, to przecież niepozbawiona przy tym głębi myśli, do której zaprasza autor swych czytelników.

Książka podzielona została na siedem rozdziałów, analogicznie do liczby sakramentów. Część pierwsza, pt. *Chrzest* (s. 13-28), prezentuje najpierw etap katechumenatu, podczas którego powinien dokonać się proces wewnętrznego nawrócenia kandydata do chrztu świętego, a następnie opisuje liturgię chrzcielną w jej tradycji jerozolimskiej (chrześcijaństwo wschodnie) i mediolańskiej (chrześcijaństwo zachodnie). Opis ten bazuje na pismach św. Cyryla Jerozolimskiego oraz św. Ambrożego. Dzięki temu jest on nie tylko prezentacją rytu chrzcielnego, lecz także ukazaniem teologicznego znaczenia używanych w liturgii symboli i gestów.

Rozdział drugi, pt. *Bierzmowanie* (s. 31-36), ukazuje ryt bierzmo- wania, który w pierwszych wiekach chrześcijaństwa połączony był z sakramentem chrztu. Autor sięga w tym celu do przypisywanej Hipolitowi *Tradycji Apostolskiej*, a także pism św. Cypriana, św. Ambrożego czy też św. Cyryla Jerozolimskiego, określając przy tym podstawowe elementy składowe tego sakramentu oraz jego teologiczne znaczenie dla duchowości chrześcijanina.

W rozdziale trzecim, pt. *Eucharystia* (s. 39-69) autor przytacza liczne świadectwa patrystyczne dotyczące tego sakramentu oraz ukazuje jego wymiar pastoralny. Przedstawia i omawia zatem najstarszy opis liturgii zawarty w *Apologii pierwszej* św. Justyna (s. 44-46), ukazuje rozmaite niezgodne z zasadami Kościoła praktyki sprawowania Eucharystii, które miały miejsce w środowiskach heretyków, a także podejmuje stale obecne w myśli Ojców Kościoła i aktualne również współcześnie zagadnienia, takie jak: forma i częstotliwość przyjmowania Komunii Świętej, konieczność odpowiedniego przygotowania i oczyszczenie duszy przed spożywaniem Ciała i Krwi Pańskiej, sposób przyjmowania Komunii Świętej czy też dziękczynienie po niej. Jednak obok kwestii pastoralnych znajdują się w tym rozdziale również zagadnienia dotyczące teologii Eucharystii. Autor ukazuje ją bowiem jako lekarstwo dane człowiekowi dla wzrostu miłości, a także jako pokarm zapewniający zmartwychwstanie ciała oraz przytacza wypowiedzi Ojców Kościoła sławiące wzniosłość tajemnicy Eucharystii i duchowe owoce uczestnictwa w niej. Na uwagę zasługuje tutaj również głęboka i osadzona we właściwym kontekście, a jednocześnie wyrażona prostym językiem

analiza greckich pojęć (*farmakon athanasias* – „lekarstwo nieśmiertelności”) stosowanych na oznaczenie Eucharystii przez św. Ignacego Antiocheńskiego (s. 40-44), dzięki czemu lepiej można zrozumieć znaczenie Eucharystii dla życia chrześcijan.

Rozdział czwarty (s. 73-81) jest poświęcony sakramentowi pokuty. Autor podejmuje w nim ważne dla Kościoła pierwszych wieków zagadnienie drugiej pokuty, podejmowanej już po chrzcie świętym oraz prezentuje rozmaite sposoby jej praktykowania. Część ta ma więc głównie wymiar praktyczno – historyczny, gdyż zawiera charakterystykę grup pokutników, opisuje podejmowane przez nich umartwienia, wylicza nakładane na grzeszników kary, odpowiednie dla danego rodzaju popełnionego wykroczenia, oraz prezentuje obrzęd pojednania ich z Kościołem.

Rozdział piąty, pt. *Namaszczenie chorych* (s. 85-89), jest najkrótszą częścią prezentowanej książki. Autor przytacza w nim świadectwa patrystyczne dotyczące obrzędu namaszczenia chorych oraz rozumienia go w kategoriach osobnego sakramentu. Ks. Drączkowski przywołuje w tym celu wypowiedzi Orygenesesa, św. Jana Chryzostoma, św. Cezarego z Arles oraz papieża Innocentego I, a na ich podstawie nie tylko uzasadnia istnienie tego sakramentu, lecz także ukazuje jego skutki, wartość dla duchowego zdrowia chrześcijanina oraz sposób jego udzielania.

Rozdział szósty (s. 93-129) poświęcony jest kapłaństwu. Choć autor bazuje w nim na klasycznych tekstach poświęconych temu zagadnieniu, autorstwa św. Grzegorza z Nazjanzu, św. Jana Chryzostoma, św. Ambrożego oraz św. Grzegorza Wielkiego, to jednak nie ogranicza się wyłącznie do nich, uwzględniając również cenne dla omawianego tematu wypowiedzi innych Ojców Kościoła. Rozdział ten, mający przede wszystkim charakter pastoralny, przedstawia postulaty dotyczące formacji do kapłaństwa zarówno w wymiarze moralnym, jak i intelektualnym, z uwzględnieniem obrazu idealnego duszpasterza oraz opisu grzechów, które najbardziej szpecą jego duszę. Szczególną uwagę poświęca autor kwestii kerygmatu, który może być głoszony w sposób ustny oraz pisemny, ale zawsze w odpowiedniej dla słuchacza formie, a także posłudze pasterskiej kapłanów polegającej na umiejętności kierowania ludzkimi duszami w ich drodze do Boga. W swej warstwie teologicznej rozdział ten ukazuje natomiast piękno i wzniosłość funkcji kapłańskiej oraz opisuje jej istotę i funkcje, jakie pełni ona w Kościele.

Ostatni rozdział, pt. *Małżeństwo* (s. 133-179), oparty jest głównie na analizie nauczania Klemensa Aleksandryjskiego oraz św. Jana Chryzo-

stoma, gdyż to właśnie w ich pismach można znaleźć najwięcej reprezentatywnych dla całej patrystyki wypowiedzi dotyczących życia małżeńskiego i rodzinnego. Autor prezentuje więc poglądy Ojców Kościoła podkreślających, że małżeństwo zostało ustanowione przez Boga i dlatego pożycie podejmowane przez męża i żonę cieszy się błogosławieństwem Pana. Ważnym obszarem badań jest zagadnienie świętości małżeństwa, która jest związana z darem obecności Boga w tym sakramencie oraz zadaniem podejmowanym wspólnie przez małżonków. W związku z tym autor obszernie opisuje program uświęcania życia rodzinnego, który polega na konkretnych, zaadaptowanych do relacji małżeńskich, sposobach odrzucenia zła zagrażającego tej wspólnotocie życia oraz dążenia do rozwoju odpowiednich cnót, służących dobru rodziny. Ks. Drączkowski przedstawia poza tym także takie zagadnienia, jak: wybór żony, jedność małżonków poprzez wzajemną miłość oraz przytacza praktyczne wskazówki, jakich udzielają małżonkom Ojcowie Kościoła.

Niewątpliwą zaletą tego rozdziału jest jasna i przystępnie omówiona głęboka teologia małżeństwa, która jest obecna nawet w bardzo praktycznych fragmentach tego rozdziału, które dzięki temu nie pełnią wyłącznie roli ciekawostki, lecz przyczyniają się do zrozumienia całości tekstu. Niezwykle ważną rolę odgrywa w tym względzie szeroko omawiany przez autora program świętości małżeństwa, która polega na zachowaniu jednomyślności (*homonoia*) z Boskim Logosem – Chrystusem (s. 153-168). To właśnie dzięki niej małżeństwo nabiera swojej głębszej wartości i staje się źródłem uświęcania rodziny. Owa więź z Chrystusem, która zaczyna się już w sakramencie chrztu, określa też miejsce współżycia seksualnego małżonków w ich wzajemnej miłości oraz w procesie wzrastania w świętości. Znaleźć tutaj można interesujące wyjaśnienie i uzasadnienie wymogu Kościoła, który dopuszcza wzajemne współżycie cielesne jedynie w małżeństwie (s. 140-145), zaś akt seksualny poza małżeństwem określa jako poważny grzech.

Patrystyczna teologia małżeństwa jest obszernym tematem, niemożliwym do wyczerpania w ramach jednej, zwłaszcza z założenia skrótowo traktującej temat książki. Pomimo to, wydaje się, że autor, omawiając poglądy św. Jana Chryzostoma, zupełnie niepotrzebnie przytacza polskojęzyczną bibliografię dotyczącą omawianego zagadnienia, i to w tekście głównym (s. 168-170). Zakłóca to płynność dotychczasowego wywodu. Autor na pierwszym miejscu tej bibliografii przywołuje tom „Vox Patrum” poświęcony małżeństwu, rodzinie i wychowaniu w na-

uczaniu św. Jana Chryzostoma. Należy jednak zauważyć, że przytacza z niego tylko niektóre artykuły (spośród 25), nie uzasadniając dlaczego tylko one są ważne dla podejmowanego zagadnienia, chociaż podejmują je również inne teksty.

Rzeczą niepotrzebną w omawianej książce jest również powtarzanie przez autora tego, co zostało już powiedziane w przytoczonym przez niego cytacie (np. s. 114) lub też powtarzanie, nawet w innym kontekście, informacji o skutkach chrztu świętego. Autor bowiem oprócz odniesienia ich do relacji zachodzących pomiędzy chrześcijańskimi małżonkami (co należało wyraźniej podkreślić), omawia owoce sakramentu chrztu, które są udziałem wszystkich przyjmujących go ludzi, niezależnie od ich stanu cywilnego (s. 149-151).

Niewątpliwą wartością omawianej książki są liczne cytaty, które pozwalają zapoznać się z oryginalną myślą Ojców Kościoła, a także jasne i zwięzłe podsumowania, które często znajdują się na końcu poszczególnych rozdziałów lub podrozdziałów (np. s. 26-28; 66; 98; 119-120; 150-151), pozwalając czytelnikowi na łatwiejsze przyswojenie sobie omawianych treści. O wartości naukowej świadczą również liczne analizy filologiczne greckich i łacińskich pojęć (np. s. 40-42; 105; 114; 121-122; 147-148; 153-167), co pozwala zarówno na wierniejsze oddanie myśli Ojców Kościoła, jak i na głębsze jej zrozumienie przez czytelnika. Na uznanie zasługuje także dokonane przez autora dobór i selekcja niezwykle bogatego przecież materiału źródłowego.

Prezentowana książka ks. Drączkowskiego ma więc wiele zalet. Sygnalizowany już komunikatywny język, właściwa autorowi umiejętność przekazywania trudnych teologicznych zagadnień w sposób prosty i zrozumiały, a także praktyczne uwagi natury pastoralnej lub moralno – ascetycznej, czynią z niej godną polecenia lekturę nie tylko dla studentów, duszpasterzy, lecz także dla wszystkich katolików zainteresowanych podejmowaną w niej problematyką i pragnących pogłębić swą wiedzę oraz duchową formację.

Ks. Mariusz Terka

